

Co-funded by
the European Union

INZICHT IN DE EU-WAARDEN IN VOLWASSENENEDUCATIE

PARTNER: ENCRE

LAND: België

Inhoudsopgave

1. <i>Introductie</i>	2
2. <i>Leerdoelen</i>	3
3. <i>Theoretische achtergrond</i>	4
4. <i>Inzicht in de EU-waarden in volwasseneneducatie</i>	5
4.1 Inleiding tot het onderwerp	5
4.2 Toepassing in het volwassenenonderwijs	6
4.3 Casestudy's en voorbeelden	7
5. <i>Onderwijs- en leermethoden</i>	8
5.1 Methodologische aanpak	8
5.2 Voorgestelde activiteiten	9
6. <i>Referenties en verder leesmateriaal</i>	10
7. <i>Conclusie</i>	10

1. Introductie

Deze module onderzoekt de rol van de waarden van de **Europese Unie (EU)** bij het vormgeven van inclusieve en democratische samenlevingen. Het richt zich op belangrijke beginselen zoals **menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en mensenrechten**. Deze fundamentele waarden staan niet alleen centraal in de identiteit van de EU, maar dienen ook als bouwstenen voor de bevordering van sociale cohesie, een leven lang leren en actieve burgerparticipatie in heel Europa. Door het belang van deze waarden te benadrukken, wil de module een beter begrip geven van hoe ze bijdragen aan het creëren van meer inclusieve, eerlijke en democratische gemeenschappen.

Deze module is **speciaal ontworpen voor** opleiders van volwassenen en **biedt praktische methodologieën, praktijkvoorbeelden en casestudy's** ter ondersteuning van de integratie van EU-waarden in de dagelijkse onderwijspraktijken. Opleiders van volwassenen zijn uitgerust met instrumenten die rechtstreeks kunnen worden toegepast op hun onderwijscontext, waardoor ze lerenden kunnen betrekken bij zinvolle discussies over democratie, burgerschap en Europese identiteit. Deze middelen helpen leerkrachten hun leerlingen in staat te stellen de waarden te begrijpen en te belichamen die essentieel zijn voor het democratisch weefsel van de EU. De module is van grote waarde binnen de bredere projectcontext, omdat **het de grondoorzaken van euroscepticisme en nationalisme aanpakt**. Deze problemen worden vaak veroorzaakt door misverstanden, verkeerde informatie en een gebrek aan bewustzijn over de instellingen en waarden van de EU. In plaats van deze uitdagingen te confronteren met politieke argumenten, is de module onderwijs een instrument voor positieve verandering. Door zich te concentreren op de gedeelde EU-waarden van menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en mensenrechten, moedigt de module een constructievere en beter geïnformeerde benadering van de EU aan. Deze op waarden gebaseerde benadering bevordert dialoog en begrip en creëert een ruimte voor leerlingen om kritisch betrokken te zijn bij en na te denken over hun plaats binnen de EU en benadrukt scepticisme.

Deze module is met name relevant voor **volwasseneneducatie**, waar leerlingen vaak te maken krijgen met uitdagingen zoals verkeerde informatie, gebrek aan maatschappelijke betrokkenheid en over Europese instellingen. Door middel van toegankelijke en waardegedreven leerervaringen biedt de module volwassen lerenden de kennis en vaardigheden die ze nodig hebben om deze uitdagingen effectief aan te gaan. Het bevordert actief burgerschap en moedigt studenten aan om geïnformeerde, betrokken deelnemers te worden in hun gemeenschap en in het bredere Europese project. Door deze problemen aan te pakken, draagt de module bij tot de opbouw van sterke, veerkrachtige democratische samenlevingen waar de EU-waarden doeltreffend kunnen worden gehandhaafd en bevordert scepticisme.

Kortom, deze module is niet alleen relevant voor volwasseneneducatie, maar ook cruciaal in de bredere context van het bevorderen van EU-waarden, het aanpakken van huidige uitdagingen en het voorbereiden van individuen om actief bij te dragen aan hun samenleving. Het ondersteunt opleiders van volwassenen bij het creëren van leeromgevingen die democratische veerkracht, kritisch denken en actieve participatie bevorderen, en uiteindelijk bijdragen aan de vorming van een meer inclusieve en samenhangende Europese gemeenschap.

2. Leerdoelen

Aan het einde van deze module kunnen docenten:

1. **Het belang uitleggen van menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en mensenrechten in de Europese context.**
Leerkrachten zullen de kernwaarden van de EU en hun rol bij de vormgeving van de Europese samenleving begrijpen. Zij zullen kunnen uitleggen hoe deze waarden bijdragen tot sociale cohesie, inclusiviteit en democratische veerkracht, en studenten daarbij het belang ervan in te zien in de context van het EU-lidmaatschap en -bestuur.
2. **Strategieën ontwikkelen om deze waarden op te nemen in programma's voor volwasseneneducatie.**
De module biedt leerkrachten praktische strategieën om de EU-waarden in hun lessen te integreren. Opvoeders zullen leren hoe ze deze waarden kunnen aanpassen aan de behoeften van hun leerlingen, door inclusieve onderwijservaring te creëren die resoneren met volwassen lerenden en kritisch denken en maatschappelijke verantwoordelijkheid bevordert.
3. **Voorbeelden uit de praktijk en interactieve technieken om leerlingen te betrekken bij discussies over EU-waarden.**
Leerkrachten zullen worden opgeleid om casestudy's en interactieve activiteiten te gebruiken die de waarden van de EU tot leven brengen. Door leerlingen te betrekken bij discussies, debatten en op scenario's gebaseerde oefeningen, zullen docenten een dieper begrip van deze waarden en hun toepassing in praktijksituaties bevorderen, waardoor de leerervaring relevanter en boeiender wordt.
4. **Burgerparticipatie en kritisch denken aanmoedigen om de democratische betrokkenheid te versterken.**
Deze module helpt opvoeders om actief burgerschap onder studenten te bevorderen. Opvoeders zullen leren hoe ze kritisch denken kunnen inspireren, leerlingen kunnen aanmoedigen om deel te nemen aan maatschappelijke activiteiten zoals stemmen, vrijwilligerswerk en openbaar discours, terwijl ze ook nadenken over hun rol bij het vormgeven van democratische samenlevingen.
5. **Belemmeringen identificeren en aanpakken voor inclusiviteit in instellingen voor volwasseneneducatie aan.**
Docenten zullen de vaardigheden verwerven om barrières voor inclusiviteit, zoals taal, culturele verschillen en digitale geletterdheid, aan te pakken en aan te pakken. Er zullen strategieën worden aangereikt om ervoor te zorgen dat alle lerenden gelijke toegang hebben tot de onderwijservaring, waardoor een omgeving wordt bevorderd waarin iedereen zich kan inzetten voor de waarden van de EU en een zinvolle bijdrage kan leveren.
erkennen

3. Theoretische achtergrond

Deze module is gebaseerd op belangrijke sociale, politieke en educatieve theorieën die de bevordering van EU-waarden binnen het volwassenenonderwijs ondersteunen. Deze kaders helpen docenten de dynamiek van identiteit, maatschappelijke betrokkenheid en democratische participatie te begrijpen, die centraal staan in de doelstellingen van de module.

1. **Benedict Anderson's "Imagined Communities":**

Anderson's theorie van "Imagined Communities" legt uit hoe collectieve identiteiten worden geconstrueerd, met name in de context van naties of regio's. In onderwijsomgevingen helpt deze theorie leerlingen hun plaats binnen de Europese gemeenschap te begrijpen en een gedeelde identiteit te bevorderen die nationale of culturele grenzen overstijgt. Opvoeders kunnen dit concept gebruiken om het gevoel te geven deel uit te maken van het bredere Europese project en de solidariteit tussen diverse groepen lerenden te bevorderen.

2. **Jürgen Habermas' "Constitutioneel patriottisme":**

Habermas introduceert 'constitutioneel patriottisme', een theorie waarin individuen zich identificeren met democratische waarden - zoals mensenrechten en rechtvaardigheid - in plaats van met etnische of nationalistische loyaliteiten. Deze theorie is vooral relevant in de context van het EU-onderwijs, waar het bevorderen van een burgeridentiteit op basis van democratische beginselen van cruciaal belang is. Leerkrachten kunnen deze theorie toepassen om lerenden te helpen een band te ontwikkelen met de waarden van de EU en eenheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid in diverse Europese samenlevingen te bevorderen.

3. **Paulo Freire's "Pedagogie van de onderdrukten":**

Freire's participatieve pedagogiek legt de nadruk op het in staat stellen van leerlingen om kritisch om te gaan met hun sociale, politieke en economische omgeving. Onderwijs moet volgens Freire een samenwerkingsproces zijn waarbij opvoeders en leerlingen samenwerken om maatschappelijke kwesties te onderzoeken. Deze aanpak sluit aan bij het doel van de module om actief burgerschap te bevorderen, lerenden aan te moedigen deel te nemen aan democratische processen en na te denken over hun rol bij het vormgeven van de samenleving. Door de pedagogiek van Freire te gebruiken, kunnen opvoeders kritisch denken en maatschappelijke betrokkenheid bevorderen.

4. **Het witboek van de Europese Commissie over de toekomst van Europa:**

Het witboek van de Europese Commissie schetst de visie van de EU op haar toekomst en benadrukt de rol van onderwijs bij het in stand houden van democratisch bestuur. Het benadrukt de noodzaak om kritisch denken, burgerparticipatie en begrip van de EU-instellingen te bevorderen. Leerkrachten kunnen op dit kader gebruikmaken om lerenden te betrekken bij de toekomstige uitdagingen van de EU en hen aan te moedigen na te denken over hun rol bij het vormgeven van het traject van Europa.

Deze theorieën bieden een uitgebreide basis voor opvoeders om democratische betrokkenheid, kritisch denken en een gedeelde Europese identiteit te bevorderen. Door deze kaders op te nemen, kunnen leerkrachten lerenden helpen actieve, geïnformeerde burgers te worden die de kernwaarden van de EU begrijpen en zich ermee bezighouden.

4. Inzicht in de EU-waarden in volwasseneneducatie

4.1 Inleiding tot het onderwerp

Onderwijs speelt een cruciale rol bij het bevorderen en ondersteunen van de kernwaarden van de Europese Unie. Scholen, universiteiten en programma's voor volwasseneneducatie bieden ruimtes waar individuen zich bezighouden met concepten als democratie, mensenrechten en de rechtsstaat. Door deze waarden in curricula te integreren, helpen opvoeders leerlingen bij het ontwikkelen van maatschappelijke verantwoordelijkheid, kritisch denken en actieve deelname aan democratische processen. Onderwijs helpt ook om desinformatie tegen te gaan, inclusiviteit te bevorderen en de dialoog tussen diverse gemeenschappen aan te moedigen. In dit deel wordt onderzocht hoe de kernwaarden van de EU - menselijke waardigheid, gelijkheid, vrijheid, democratie, de rechtsstaat en mensenrechten - kunnen worden geïntegreerd in volwasseneneducatie om meer betrokken, geïnformeerde en maatschappelijk verantwoordelijke burgers te creëren. Volgens artikel 2 van het Verdrag van Lissabon en het Handvest van de grondrechten van de EU is de Europese Unie gegrondvest op de volgende waarden:

- **Menselijke waardigheid:** De menselijke waardigheid is onschendbaar. Het moet worden geëerbiedigd, beschermd en vormt de werkelijke basis van de grondrechten.
- **Vrijheid:** De EU garandeert de vrijheid van verkeer en beschermt individuele vrijheden zoals de eerbiediging van het privéleven, de vrijheid van gedachte, godsdienst, vergadering, meningsuiting en informatie, allemaal gewaarborgd door het Handvest van de grondrechten van de EU.
- **Democratie:** De werking van de EU is gebaseerd op representatieve democratie. Een Europese burger geniet automatisch politieke rechten. Elke volwassen EU-burger heeft het recht zich kandidaat te stellen en te stemmen bij de verkiezingen voor het Europees Parlement. EU-burgers hebben het recht om zich kandidaat te stellen en te stemmen in hun land van verblijf of in hun land van herkomst.
- **Gelijkheid:** Gelijkheid gaat over gelijke rechten voor alle burgers voor de wet. Het beginsel van gelijkheid van vrouwen en mannen ligt ten grondslag aan alle Europese beleidsmaatregelen en vormt de basis voor de Europese integratie. Het is van toepassing op alle gebieden. Het beginsel van gelijk loon voor gelijk werk werd in 1957 onderdeel van het Verdrag van Rome.
- **Rechtsstaat:** De EU is gegrondvest op de rechtsstaat. Alles wat de EU doet, is gebaseerd op verdragen die vrijwillig en democratisch zijn overeengekomen door de EU-landen. Recht en rechtvaardigheid worden gehandhaafd door een onafhankelijke rechterlijke macht. De EU-landen hebben de uiteindelijke jurisdictie gegeven aan het Europees Hof van Justitie - zijn uitspraken moeten door iedereen worden gerespecteerd.
- **Mensenrechten:** De mensenrechten worden beschermd door het Handvest van de grondrechten van de EU. Het gaat om het recht om vrij te zijn van discriminatie op grond van geslacht, ras of etnische afkomst, godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid, het recht op bescherming van uw persoonsgegevens en het recht op toegang tot de rechter.

4.2 Toepassing in het volwassenenonderwijs

a. Menselijke waardigheid en gelijkheid

De menselijke waardigheid van de EU als fundament van alle rechten en vrijheden. In het onderwijs betekent dit:

Prioriteiten

- Het bevorderen van **inclusieve klaslokalen** die mensen van alle achtergronden, geslachten, etniciteiten en capaciteiten verwelkomen.
- Discriminatie aanpakken en verminderen door middel van gestructureerde discussies over **diversiteit en vooroordelen**.
- Gebruik van **getuigenissen uit het echte leven en verhalen** van gemeenschappen om empathie en bewustzijn te bevorderen.
- Het aanmoedigen van **mentorschapsprogramma's voor leeftijdsgenoten** waarbij leerlingen elkaar ondersteunen bij het overwinnen van sociale en educatieve barrières.

b. Vrijheid en democratie

Democratie gedijt wanneer burgers worden geïnformeerd en actief deelnemen. Volwasseneneducatie kan dit bevorderen door:

- Mediageletterdheid **aanleren** om leerlingen te helpen verkeerde informatie te herkennen en kritisch om te gaan met nieuwsbronnen.
- **Debatten en simulaties** organiseren waarbij lerenden democratische besluitvorming en maatschappelijke betrokkenheid oefenen.
- Lessen opnemen over **historische en hedendaagse strijd voor vrijheid** binnen en buiten de EU.
- Deelname aan **lokaal bestuur en gemeenschapsinitiatieven aanmoedigen** door middel van gestructureerde programma's voor maatschappelijke betrokkenheid.

c. Rechtsstaat en mensenrechten

De rechtsstaat garandeert **rechtvaardigheid, gelijkheid en bescherming van de fundamentele vrijheden**. In de volwasseneneducatie gaat het om het volgende:

- Leerlingen voorlichten over **de werking van EU-instellingen**, waaronder het Europees Hof van Justitie en het Europees Parlement, en bezoeken aan **parlementaire zittingen, rechtszalen** om democratische instellingen in actie te zien.
- Bespreking van **belangrijke mensenrechtzaken** die het EU-beleid hebben gevormd.
- Lesgeven over **de rechten van werknemers, genderrechten en asielrechten** om leerlingen mondiger te maken in hun persoonlijke en professionele leven.

4.3 Casestudy's en voorbeelden

In dit deel worden voorbeelden uit de praktijk gegeven van initiatieven die de EU-waarden effectief bevorderen door middel van onderwijs, en bieden ze mogelijkheden voor kritische reflectie en aanpassing:

1. **Erasmus+ en interculturele uitwisseling:**
Erasmus+-programma's dragen bij aan het bevorderen van wederzijds begrip en samenwerking door mobiliteitsmogelijkheden te bieden voor studenten, docenten en jongeren. Deze uitwisselingen stellen deelnemers in staat om verschillende culturen te ervaren, interculturele competenties te ontwikkelen en hun waardering voor Europese waarden zoals tolerantie en diversiteit te verdiepen. Leerkrachten kunnen lerenden aanmoedigen om na te denken over de invloed van dergelijke uitwisselingen op hun begrip van de identiteit en waarden van de EU.
2. **EU-brede campagnes voor mediageletterdheid:** Om desinformatie tegen te gaan en geïnformeerde burgerparticipatie te ondersteunen, heeft de EU initiatieven op het gebied van mediageletterdheid gelanceerd om burgers beter in staat te stellen informatie kritisch te beoordelen. Deze campagnes leren individuen nepnieuws te identificeren, verantwoord door digitale media te navigeren en deel te nemen aan een op feiten gebaseerd politiek discours. Een cruciaal discussiepunt zou de rol van mediageletterdheid kunnen zijn bij het versterken van democratische waarden en het bestrijden van eurosceptis.
3. **Programma's voor integratie in de gemeenschap:** Onderwijsprogramma's gericht op vluchtelingen en migranten binnen de EU dienen als uitstekende voorbeelden van het bevorderen van inclusiviteit en sociale cohesie. Succesvolle initiatieven zorgen voor taalcursussen, culturele oriëntatie en de ontwikkeling van vaardigheden, zodat migranten volledig kunnen deelnemen aan de samenleving. Deze programma's benadrukken het belang van onderwijs bij het bevorderen van gelijkheid, menselijke waardigheid en sociale integratie, en moedigen leerlingen aan om te bespreken hoe soortgelijke programma's kunnen worden uitgebreid of verbeterd.
4. **Digitale platforms voor maatschappelijke betrokkenheid:** Instrumenten zoals "Europe Direct" en "EU Youth Dialogue" zijn digitale platforms die burgers, met name jongeren, betrekken bij EU-beleidsdiscussies. Deze platforms moedigen actieve deelname aan de vormgeving van het EU-beleid aan en bieden ruimte voor feedback en dialoog. Docenten kunnen deze voorbeelden gebruiken om te onderzoeken hoe digitale tools de maatschappelijke betrokkenheid kunnen vergroten en lerenden in staat kunnen stellen bij te dragen aan democratische besluitvormingsprocessen.

Deze voorbeelden uit de praktijk bieden waardevolle inzichten in de manier waarop de EU-waarden worden geïntegreerd in onderwijs en maatschappelijke betrokkenheid. Door deze initiatieven te bespreken en erover na te denken, kunnen lerenden een beter inzicht krijgen in hoe de EU-beginselen in de praktijk worden toegepast en hoe zij deze strategieën kunnen aanpassen aan hun eigen context.

5. Onderwijs- en leermethoden

5.1 Methodologische aanpak

Om de kernwaarden van de EU boeiend en toegankelijk te maken, kunnen leerkrachten verschillende actieve leermethoden gebruiken die kritisch denken en praktische toepassing bevorderen. Deze benaderingen maken abstracte concepten als democratie, mensenrechten en gelijkheid herkenbaarder en impactvoller.

1. **Probleemgestuurd leren (PGO):** In PGO werken leerlingen samen om echte problemen op te lossen. In de context van EU-waarden onderzoeken studenten kwesties die verband houden met democratie, rechten en rechtvaardigheid en passen ze deze concepten toe op praktische uitdagingen. Deze methode bevordert kritisch denken, teamwerk en besluitvorming, en moedigt leerlingen aan om met verschillende perspectieven om te gaan en oplossingen te vinden voor complexe problemen.
2. **Storytelling en casestudy's:** Storytelling is een krachtig hulpmiddel om abstracte ideeën herkenbaarder te maken. Opvoeders kunnen gebruik maken van:
 - **Casestudy's:** Deze stellen lerenden in staat om echte of hypothetische situaties te zien, waarbij EU-waarden zoals eerlijkheid en gelijkheid worden toegepast om problemen op te lossen. analyseren
 - **Persoonlijke verhalen:** Het delen van persoonlijke ervaringen helpt bij het creëren van een authentieke leeromgeving waar leerlingen op een dieper niveau contact maken met het materiaal.
 - **Fictieve of metaforische verhalen:** Deze vereenvoudigen complexe onderwerpen door middel van allegorieën of metaforen, waardoor abstracte concepten zoals democratie begrijpelijker worden.
3. **Interactieve workshops:** Rollenspellen, schijnverkiezingen en beleidsvormingsoefeningen dompelen leerlingen onder in democratische processen. Deze workshops helpen leerlingen essentiële burgerschapsvaardigheden te ontwikkelen, zoals spreken in het openbaar, samenwerken en besluitvorming.
4. **Service-learning-projecten:** Service-learning moedigt lerenden aan om deel te nemen aan gemeenschapsprojecten die de EU-waarden weerspiegelen. Of het nu gaat om vrijwilligerswerk of lokale initiatieven, deze projecten stellen leerlingen in staat om wat ze hebben geleerd toe te passen in een echte wereld, waardoor sociale verantwoordelijkheid en teamwerk worden bevorderd.

Door deze methoden te gebruiken, kunnen leerkrachten dynamische, interactieve leeromgevingen creëren die lerenden helpen de kernwaarden van de EU te begrijpen en toe te passen. Deze

ellen lerenden in staat om actieve, geïnformeerde burgers te worden die bijdragen
tatischer en inclusievere samenleving.

5.2 Voorgestelde activiteiten

Het integreren van intergenerationele en creatieve leeractiviteiten in programma's voor volwasseneneducatie is van cruciaal belang voor het bevorderen van EU-waarden zoals democratie, mensenrechten en sociale cohesie. Deze activiteiten stimuleren de samenwerking tussen verschillende leeftijdsgroepen en stimuleren de creativiteit, waardoor leerlingen op een zinvolle manier met complexe onderwerpen kunnen omgaan.

1. **Intergenerationele Storytelling Circles:** Een krachtige activiteit zijn storytelling circles waar deelnemers van verschillende generaties persoonlijke verhalen delen over hun ervaringen met democratie, mensenrechten en maatschappelijke veranderingen. Deze activiteit bevordert empathie en begrip en creëert kansen voor zinvolle verbindingen en reflecties over de waarden van de EU. Organiseren
2. **Gezamenlijke kunstprojecten:** Creatieve projecten zoals gezamenlijke kunst stellen deelnemers van alle leeftijden in staat om hun begrip van de EU-waarden te uiten. Samenwerken om visuele representaties van concepten als gelijkheid of vrijheid te creëren, stimuleert teamwerk en dialoog. Deze projecten bieden de deelnemers een creatief platform om de EU-beginselen op een tastbare manier te verkennen en uit te drukken.
3. **Workshops burgerbetrokkenheid:** Workshops die rollenspellen, schijnverkiezingen en beleidsvormingsoefeningen combineren, betrekken deelnemers van verschillende generaties bij democratische processen. Oudere leerlingen kunnen inzichten delen op basis van hun ervaringen, terwijl jongere deelnemers nieuwe perspectieven bieden, waardoor een dynamische omgeving ontstaat voor generatieoverschrijdend leren en democratische participatie.
4. **Projecten voor gemeenschapsergoed:** In deze projecten werken leerlingen van alle leeftijden samen om lokale geschiedenissen te onderzoeken en te delen die de EU-waarden weerspiegelen, zoals migratie of burgerrechtenbewegingen. Deze activiteit benadrukt het belang van cultureel geheugen en versterkt tegelijkertijd de EU-beginselen zoals inclusiviteit, gelijkheid en menselijke waardigheid. Het stimuleert wederzijds begrip tussen generaties bij het verkennen van gedeelde geschiedenissen.
5. **Intergenerationele debatten en discussies:** Debatsessies die oudere en jongere deelnemers koppelen, maken de uitwisseling van ideeën over EU-waarden zoals vrijheid, mensenrechten en sociale rechtvaardigheid mogelijk. Deze discussies bevorderen kritisch denken en respect voor verschillende standpunten, bevorderen democratische betrokkenheid en actieve deelname aan maatschappelijke kwesties.

Door intergenerationele en creatieve activiteiten op te nemen, kunnen leerkrachten dynamische leeromgevingen creëren die samenwerking aanmoedigen en het begrip van de EU-waarden verdiepen. Deze activiteiten stellen lerenden van alle generaties in staat om kritisch te denken, problemen op te lossen en democratische participatie te nemen, waardoor een meer inclusieve en geïnformeerde samenleving wordt bevorderd.

6. Referenties en verder leesmateriaal

European Union. *Aims and Values of the European Union*. European Union, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_en. Accessed 8 Apr. 2025.

Freire, Paulo. *Pedagogy of the Oppressed*. 30th Anniversary ed., translated by Myra Bergman Ramos, introduction by Donaldo Macedo, Bloomsbury Academic, 2000.

Müller, Jan-Werner, and Kim Lane Scheppele. "Constitutional Patriotism: An Introduction." *International Journal of Constitutional Law*, vol. 6, no. 1, Jan. 2008, pp. 67–71, <https://doi.org/10.1093/icon/mom039>.

The European Commission. *White Paper on the Future of Europe: Reflections and Scenarios for the EU27 by 2025*. Mar. 2017, https://commission.europa.eu/document/download/b2e60d06-37c6-4943-820f-d82ec197d966_en?filename=white_paper_on_the_future_of_europe_en.pdf. Accessed 8 Apr. 2025.

Anderson, Benedict. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso, 2006.

7. Conclusie

De kernwaarden van **de Europese Unie – menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en mensenrechten** – zijn van fundamenteel belang voor het bevorderen van inclusieve, rechtvaardige en democratische samenlevingen. Deze waarden vormen het fundament waarop een veerkrachtig en onderling verbonden Europa is gebouwd. **Opleiders van volwassenen** hebben een cruciale rol te spelen bij het verankeren van deze principes in hun onderwijspraktijken, door lerenden te helpen niet alleen het belang van deze waarden te begrijpen, maar ook hoe ze actief kunnen worden **toegepast** in het dagelijks leven. Door **interactieve leerstrategieën, casestudy's uit de praktijk** en **activiteiten op het gebied van maatschappelijke betrokkenheid** in hun programma's te integreren, kunnen docenten omgevingen creëren waarin leerlingen kritisch met deze concepten kunnen omgaan. Door **gezamenlijke probleemoplossing, debatten** en **creatieve projecten** verwerven volwassen lerenden de kennis en vaardigheden die nodig zijn om actief deel te nemen aan democratische processen. Als gevolg hiervan dragen opleiders van volwassenen aanzienlijk bij aan het koesteren van een beter **geïnformeerde**, maatschappelijk verantwoordelijke en **betrokken burgerij**, waardoor mensen in staat worden gesteld de kernwaarden van de EU hoog te houden, zowel in hun persoonlijke leven als in bredere gemeenschappen. Door een **diepgaand, praktisch begrip**

Co-funded by
the European Union

selen te bevorderen, kan volwasseneneducatie bijdragen aan het cultiveren van
sch Europa dat zowel **inclusief is** als **bestand** tegen de uitdagingen van de

Co-funded by
the European Union

***Nationalisme en eurosceptis overwinnen
door middel van cultuur***